

Austria kerdzia maškrethemytko sympozjum pał Porajmos

Europejska eksperty rakirenys dre Kraków pał przyczyny zagłada Romengry i save isys następstw pošli dawa

„Beyond the Roma Holocaust: From Resistance to Mobilisation” – teł dasavo tytuło isys kerdo maškrethemytko rakhiben syklakirybnytko dre dyvesa 21-22 październiko 2016 berś pe Uniwersyteto Pedagogiczno dre Kraków. Biś europejska eksperty – maškre tendar Roma Polkatyr, Austriatyr i vavir themendyr dre Europa – rakirenys dołestyr save isys przyczyny kaj Sasy zamarenys Romen dre dujto svetytko maryben i savo wpływ isy Porajmos pe dadyvesuni sytuacja Romengry dre Europa.

Sympozjum zorganizyrdzia Ambasada Austrii khetanes Uniwersytosa Pedagogiczno pał dabersitko obdziapen 75. rocznica pał deportacja 5 bara austriacke Romen ke getto dre Łódzia, a pošli dova zamaryben ten dre lagro Kulmhof dre Chełmno nad Nerem. Pał przygotowanio merytoryczno da rakhiben odphenefys profesoro dre Uniwersyteto Pedagogiczno Sławomir Kapralski. Ambasadoro Austrii dre Polska dr Thomas M. Buchsbaum phendzia gił sympozjum: „*Mange ważno isy kaj celo kaj pes adaj rakciam pe da sympozjum, isy kaj te keras analiza pał Porajmos – holocausto Romengro – na tylko historyczne rygaty, ale kaj te dodzias ke gode i praktyczna wnioski save isy następstw pošli dawa. Manusia kaj javne pe sympozjum rakirena teź pał dadyvesuni tożsamość i sparuiben Romengry dre Europa, ne i syr dawa magineta te vydychot dre przyszłość.*”

Sympozjum uroczyście phiradzia Wicemarszałko dre Województwo Małopolsko dr hab. Stanisław Sorys i Ambasadoro Austrii dre Polska dr Thomas M. Buchsbaum. Marszałko Sorys dre peskro przepheniben phendzia kaj dasave konferencji syr dawa rakhiben pomoginen te dodział ke ciacipen syr isys dre historia. Rypyrdzia kaj Małopolska bersiendyr wspierynel, teź i finansowo, tyknedyr nacji pe da phuvia – łemki, Ukraińcy,

Chinde i Roma. Dodyja kaj Romengry historia pryncirkas dopiero na hara. Marszałko phenefys kaj przyszłość dre Małopolska maś te javet kerdy adzia kaj te javet pe da phuvia vavirchanipen kulturowo.

Ambasadoro Buchsbaum phendzia, kaj sprawy romane tyknedyr nacakre isy celo ciro ważna dre dadyvesuni Europa i sare thema kaj isy dzide Roma, Sinti, travellersy i vavir podyne dzie ne etnikane, musinen te teł teł uwaga save isy łengre problemy i ambicji. Łengre praktyczna i społeczna potrzeby musinen te weł line teł uwaga adzia syr vavire manusiengre kaj bešte isy dre do thema. Pełde dawa syr traktowana isy da sare tyknedyr nacji – ale teź i tyknedyr religijna, etnikane, chibiakre – łengro statuso i łachobyto sykavena ciacio jamare guvernenydr i społeczeństwendyr i dawa javeta podstawa kaj ten te ocenineł.

Patronato honorowo pał da sympozjum oblija Rzeczniko pał Ciacipena Obywatelska (RPO), dr Adam Bodnar. Dr Bodnar khetanes Romani Rose, Sieratuno dre Centralno Rada Sasytke Sintengry i Romengry (korkoro na sys, przepheniben przedyno apre) i profesorosa Thomas Acton Uniwersytostyr dre Greenwich i Buckinghamshire New University isy pe da rakhiben *keynote speakers* – najbutedyr ważna rakirybnytko.

Rzeczniko pał Ciacipena Obywatelska rypyrdzia dołestyr kaj początko Holokausto to na sys komory gazowa, tylko dova kaj na sys chi reakcja politykengry pe nienawiść dre łava, dre rakiryben, kaj frei isys adzia hyria te rakireł pe vavire manusiendyr. Phendzia kaj terne manusiengre dre Polska potrebno isy dadyves bary edukacja pał historia Holokausto, kaj te dykhen syr dawa pes saro zacznindzia. Rzeczniko rypyrdzia teź kaj isy potrzeba kaj te poprawineł sytuacja kherytko naktóre Romengry dre Polska, bo isy łenge but phares dałesa. Kerdzia apelo ke polityki kaj te reaginen pe nienawiść dre rakiryben i pe vavirchane zbrodni nienawiściatyr.

Profesoro Acton, kaj isy jekhto profesoro dre studii romologiczna dre Bary Brytania, rypyrdzia pał przypadki zamaryben manusitko (ludobójstwo) Romen pełde Brytyjczykendyr. Kerdzia teź krytyka syklakirde manusien, kaj na badynenys i na denys but pał romani historia, a zacznindte dopiero te keret dawa syr romane syklakirde i lidersy zalne pe dałesa. Delys godli teź pał dova kaj isy teź soś dasavo syr europejsko zabiškiryben, kaj te na rypyreł pes pał hyria wydarzeni save isys gił.

Rzeczniko pał Ciacipena Obywatelska, dr Adam Bodnar.
Fot. Ambasada Austrii

Rakiryben „The Holocaust and Roma Resistance” (Holokausto i romano oporo), pe zervo: dr Andrej Kotljarchuk, prof. Thomas Acton, Martin Holler. Fot. Ambasada Austrii

Sympozjum zacznindzia pes dolestyr kaj vavirchane manusia rakirenys syr dre poniektora thema dogeja ke Porajmos. Dr Gerhard Baumgarnter rakirelys syr dogeja ke Porajmos dre Austria, a Martin Holler phendzia syr dava vydychotylys dre Sasy i Polska. Pał sytuacja pošli Porajmos dre Sasy rakirelys Oliver von Mengersen, dre Polska i Bułgaria phenetylys prof. Elena Marushiakova i prof. Vesselin Popov, pał Chorwacja phenetylys dr Danijel Vojak, a pał Heładytko ophendzia prof. Andrej Kotljarchuk. Rakirido isys teź dolestyr syr bare instytucji europejska działynen pał romani tyknedyr nacja, dasave syr OBWE, Rada Europy, Unia Europejsko. Pał dava przephenenys Mirjam-Angela Karoly, Anna Mirga-Kruszelnicka i dr Małgorzata Kołaczek. Przethode adaj wnioski kaj polityka maškrethemytko i europejsko but pes zainteresyndzia Romenca, ale polityka pe Romendyr dre thema kaj isy dre Unia (programy, projekty) nani tałchi Romenge dre praktyka, ani skuteczno kaj te poprawineł pes tęgno dzipen. Manusia phendte kaj ceło ciro isy puciben save działani te keret dre przyszłość kaj te javet fededyr.

Pe da rakhiben rakirenys teź pał tożsamość ke dadyvesune Roma, syr pe dava wpłynindzia Porajmos i poczucio pał historyczno krzywda Romengry. Syklakirde dogene ke wniosko kaj Roma maś te oddzian da dumaniostyr kaj isy ofiary holokaustoskre, a fededyr te dzian jangił i te dykhen pe pestyr kaj ocalindte pes, przedzidzine. Phendto isy kaj „Holokausto pes skończyndzia, ciro pe dova kaj Roma te haden pes popiołostyr.”

Syklakirde dogene ke dova kaj nani ciacio dova so phenet pes peđe ostatnia bersia kaj sytuacja Romengry but sparudzia pes pe but fededyr peđe varykicy dekady. Phendto isys kaj dre naktora thema dre Europa południowo-wschodnio i środkowo-wschodnio romani sytuacja dre społeczeństwo isy syr jekh goredyr, tęgno wykluczenio isy jeszcze baredyr syr dre ciry komunistyczna. Konstany Gebert i Irina Spataru phendte kaj ryzyko kaj Roma čhena zaatakowana albo vykerde isy baredyr syr dasavi samo sytuacja pe Čhindendyr. But wažno soś phendzia dr Marton Rövid, kaj dava kaj ke Europa javne but muzulmańska imigranty, moginfa pał tykno ciro hyria te odmaret pes pe Romendyr, peđe dova kaj but manusia i polityki rakiren khetanes da duje i adzia samo dykhen banges pe Romendyr syr pe dołendyr kaj pherdo javne ke Europa. A zadział dava saro dre ciro kaj zaligireł pes pe dova kaj dre syr jekh butedyr thema dre Europa thema sparuvana peskry polityka liberalno dre opieka, a dava saro hyria znaczyneł romane nacjake.

Vavire rygaty, syklakirde phendte kaj dadyvesytke terne pokolenios Romengro isy najbaredyr edukacja dre sare ciry, syr jekh terne manusia keren studii i pošli dova bucia. Phendto isys teź kaj kana isy vavirchane wsparci romane tyknedyr nacjake, pał przykłado społeczna czy ciacipnytko. Dasai pomoc keren vavirchane instytucji, guverny, organizacji ngo, pe skala maškrethemytko czy śtetytkes. Pasie dava manusia dodyne but wažno soś, phendte kaj isy khetane grupy romane doktoreng, prawnikenge, a nawet aktywisty LGBT, ale ceło ciro isy bare čhingardzia maškirał maškre Romendyr pał dova kon isy te javet reprezentanty Romengre dre polityka i instytucji maškrethemytko i dre maškirał vavirchane thema. Peđe dava isy pherdo manusia kaj isy lidery romane, ale nani mišto rozpryncirde dre ogóto społeczo. Pe rakhiben podyni isys idea kaj te keret demokratyczna wybory dre celi Europa, kaj te vykendeł Romen kaj reprezentynena romani nacja.

Isys teź dyskusja pał romano oporo dre ciro syr isys Porajmos, syr Roma próbinenys te keret vavirchane bunty gił Sasendyr. Manusia rakirenys dolestyr syr dava sykado isys pošli Porajmos i syr dałestyr kana pes rakireł. Phendto isys teź pał dova kaj kana isy tendencji ke Roma kaj buntynen pes gił them i społeczeństwy.

Pe zakończeniu rakhiben Karolina Mirga-Danek, Irina Spataru i dr Małgorzata Kołaczek ophenenys pał inicjatywy romane save keren terne manusia, pał przykłado terny pe i Romano Centro Vienna.

Łokhedyr isy te porakireł romane syklakirde manusienca syr te keret soś kaj te poprawineł pes dzipen cełe romane nacjake. Ke dava potrzeba isy te sykaveł kaj stereotypy sykaven hohaiben, ne i kaj te zhaloł romani tożsamość. Nawet dre thema kaj na dykhen but banges pe Romendyr, romane čhavoreng na phenetylys pes kaj isy jone Roma, albo jone korkore na przydzinenys pes ke dova peđe dova kaj darenys pes gił dyskryminacja.

Projekto isys kerdo khetanes peđe Województwo Małopolsko, austriacko Ministerstwo Edukacji, austriacko importero moła firma Modus Vivendi Warszawaty i Austriacko Forum Kultury dre Warszawa.

Butedyr informacji pał sympozjum isy pe ryg Ambasadakry Austrii dre Polska: www.ambasadaaustrii.pl

tłum. Ania Perelka